

ВІДЗИВ
офіційного опонента
на дисертацію Світлик Оксани Михайлівни
«Роль та місце органів судової влади в системі забезпечення
конституційної безпеки України»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю – 12.00.02 - конституційне право; муніципальне право

Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із планами відповідних галузей науки. Концепція місця органів судової влади в системі забезпечення конституційної безпеки України охоплює широку проблематику та передбачає досить ґрунтовний аналіз і розробку її складових. У практичному плані питання місце органів судової влади в системі забезпечення конституційної безпеки України є актуальне не тільки для вчених-конституціоналістів, а й для суддів загальних судів, суддів Конституційного Суду, усіх, хто покликаний забезпечувати пряму дію Конституції України. Дослідження проблем ролі та місця органів судової влади в системі забезпечення конституційної безпеки України, виявлених судовою практикою та практикою конституційного правосуддя, вельми актуальне в умовах проведення правової та судово-правової реформи. Сучасний стан розвитку держави та суспільства характеризується кризою конституціоналізму, зумовленою посиленням конкуренції між глобальними конституційними цінностями і верховенством права, прав людини, вимогами безпеки людини в умовах особливих надзвичайних ситуацій (зокрема, Covid-19), глобальних загроз, що постали перед людством. Такі виклики негативно впливають на стан конституціоналізму та вимагають формування й реалізації на практиці нових підходів до обґрунтування його засад.

Вказане зумовлює цінність та актуальність репрезентованого дослідження.

Варто відзначити, що питанням державної безпеки приділено достатньо уваги з боку вітчизняних та зарубіжних науковців. Однак, до цього часу було відкритим питання щодо виявлення окремого змісту місця органів судової влади в системі забезпечення конституційної безпеки України як режиму забезпечення верховенства права в Україні. До цього моменту комплексного аналізу ролі та місця органів судової влади в системі забезпечення конституційної безпеки України здійснено не було, що свідчить про те, що дослідження Світлик О.М. відбувається вперше.

Проблематика, якій присвячена дисертація є складовою в тому числі і практичних проблем юриспруденції, зокрема, таких як судова влада, конституційне судочинство, цінність людини, «живе право», права людини, що безпосередньо залежать від сприйняття людиною правових можливостей, їх конструктивного впливу та аксіології.

Проблематика дослідження є також невід'ємною складовою практичних проблем правознавства, оскільки до останнього часу ситуація в нашій державі породжує проблемні явища, як-от невизначеність конституційної, та судової реформ, і як закономірний результат — гостра суспільно-правова криза, що породжує непрогнозовані та непередбачувані наслідки. Вирішення питання функціонування ефективного загального та, особливо, конституційного судочинства – реальний шлях подолання низки правових проблем.

Актуальність дисертації підтверджується також тим, що вона виконана відповідно до Національної стратегії у сфері прав людини, схваленої Указом Президента України від 25 серпня 2015 року, Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., Плану законодавчого забезпечення реформ в Україні, схваленого постановою Верховної Ради України від 4 червня 2015 р., Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 року, а також плану науково-дослідної роботи кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет» МОН України на 2015–2020 рр. Тематика дослідження є складовою частиною комплексної теми «Конституційне будівництво в країнах Центральної Європи у ХХ–ХХІ ст.», яка розробляється науковцями ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (номер державної реєстрації 0198U007793).

Зазначене дає всі підстави визначити тему дисертаційного дослідження Світлик О.М. як актуальну і таку, що відповідає сучасним потребам вітчизняної правової науки.

Належна ступінь обґрунтованості і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечуються, по-перше, ефективним використанням методології дослідження; по-друге, рівнем узагальнення теоретичних положень та опрацювання поглядів, викладених у вітчизняних та зарубіжних джерелах, точністю формулювань та інтерпретації ключових термінів та понять; по-третє, ретельним вивченням аспектів генезису проблематики; по-четверте, необхідною апробацією результатів дослідження і їх опублікуванням, відповідно до встановлених в Україні вимог до такого виду робіт.

Аналіз дисертації дає можливість констатувати, що на всіх етапах дослідження використовувався широкий інструментарій філософських, загальнонаукових та спеціальнонаукових методів пізнання: діалектичний; системний; аналіз; синтез; синергетичний; абстрагування; узагальнення; історико-правовий; порівняльно-правовий; формально-юридичний та інші.

Заслуговує на позитивний відгук те, що в процесі написання роботи автором досліджено зміст численних монографічних та дисертаційних досліджень, підручників, спеціальної правової літератури, наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених, у яких досліджувалися питання у сфері визначення ролі та місця органів судової влади в системі забезпечення конституційної безпеки України, належного управління та становлення конституціоналізму.

Таким чином, достовірність отриманих результатів і обґрунтованість сформульованих пропозицій виявляється всебічним використанням емпіричної бази, підтверджується результатами апробації на науково-практичних та наукових конференціях, семінарах, а також публікаціями у монографії та у п'яти наукових фахових статтях. Це дає підстави для висновку, що сформульовані в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації є достовірними та обґрунтованими.

Наукова новизна і практична значущість одержаних результатів обумовлена своєчасною постановкою проблеми, дослідженням нових ідей та

виконання комплексного наукового завдання щодо теоретико-методологічних основ місця органів судової влади в системі забезпечення конституційної безпеки України, а також пошук шляхів розв'язання проблем забезпечення конституційної безпеки України з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду.

Слід відзначити наукову значущість і практичну спрямованість представленої роботи на вирішення важливих питань місця органів судової влади в системі забезпечення конституційної безпеки України. Питання, на які авторка дисертації намагається дати відповідь, за своїм обсягом, глибиною висвітлення та переконливістю аргументів свідчать, що конституційно-правова наука поповнилася науковою розробкою, що має важливі методологічні та прикладні положення у висновки. Дисертанткою сформульовано концептуально нові наукові положення та висновки, що мають важливе практичне значення, зокрема:

- визначено поняття та ознаки конституційної безпеки як виду національної безпеки держави, встановити її суб'єктів та об'єкти;
- визначено поняття системи конституційної безпеки та системи забезпечення конституційної безпеки держави, виокремити їх складові елементи;
- встановлено роль та місце судів системи судоустрою України в системі забезпечення конституційної безпеки України;
- досліджено конституційно-правові засади місця і ролі в системі забезпечення конституційної безпеки України Конституційного Суду України як спеціалізованого органу, який здійснює судово-конституційне забезпечення (контроль);
- виявлено конституційні засади ролі та місця Європейського суду з прав людини в системі забезпечення конституційної безпеки України, сформульовано праксеологічні аспекти виконання рішень даної судової установи як елементу системи забезпечення конституційної безпеки України.

Варто наголосити, що значна кількість висновків, що містяться у дисертації і виносяться на захист дійсно є новими або суттєво переосмислюють важливі явища та процеси у правовій сфері.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні позиції дисертації можуть бути використані для покращення доктринальних положень загальнотеоретичної юриспруденції, що слугують основою для розвитку інститутів правової держави та демократії. Результати дослідження будуть корисними для переоцінки онтологічної цінності права як базового начала державно-правового регулятора, розвитку правової системи, підвищення рівня правової культури.

Сформульовані й обґрунтовані у роботі положення можуть бути використані у: у *науково-дослідній роботі* – для подальшого розроблення понятійно-категорійного апарату категорії «система забезпечення конституційної безпеки держави» та закріплення даної категорії як окремого вектора для науки конституційного права; у *правотворчій діяльності* – для вдосконалення чинного конституційного законодавства України, а саме внесення змін до Конституції України для оптимізації правової регламентації

діяльності всіх елементів системи забезпечення конституційної безпеки держави; у *правозастосовній діяльності* – для оптимізації взаємодії органів влади, в тому числі в сфері виконання рішень національних судів, задля зменшення відповідних скарг до міжнародних судових установ; у *навчальному процесі* – під час підготовки й організації науково-практичних конференцій, підготовки підручників, навчальних посібників із конституційного права України, методичних рекомендацій тощо; у *правовиховній роботі* – для підвищення кваліфікації представників органів судової влади щодо застосування міжнародних правових актів при здійсненні своєї професійної діяльності;

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Дисертація Світлик О.М. належним чином побудована. Її структура визначається метою і завданнями, поставленими дисертанткою. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел.

У вступі чітко обґрунтовано актуальність проблеми, коректно сформульовано мету, яка корелює з темою, та конкретизується у завданнях, окреслено об'єкт та предмет роботи. Логічно окреслено систему використаних в роботі дослідницьких методів.

У розділі 1 «Теоретико-правові засади конституційної безпеки держави», що складається з двох підрозділів, досліджуються ключові доктринальні положення конституційної безпеки держави, системи конституційної безпеки та системи забезпечення конституційної безпеки держави

Розділ 2 «Органи судової влади в системі забезпечення конституційної безпеки України» складається із двох підрозділів. Розділ присвячено аналізу конституційно-правового змісту ролі та місця судової влади по утвердженню та забезпеченню (захисту) таких об'єктів конституційної безпеки України як конституційно закріплений об'єм прав і свобод людини та/або об'єм правосуб'єктності інших інститутів, статус яких визначений в Конституції України.

Розділ 3 «Місце і роль ЄСПЛ в системі забезпечення конституційної безпеки України» складається із двох підрозділів, в яких проаналізовано проблемні питання конституційно-правової регламентації впровадженого в Україні механізму виконання рішень міжнародної судової установи, зокрема Європейського суду з прав людини, винесених в результаті розгляду звернень через порушення Україною, її органами, посадовими особами норм Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, а також внесено пропозиції щодо їх подальшого вирішення.

Позитивні положення дисертації. Про фундаментальний підхід до дослідження Світлик О.М. стає зрозуміло одразу із першого розділу, у якому авторка здійснює загальний аналіз національного законодавства України та доктринальних розробок, щодо ключових питань конституційної безпеки держави, зокрема її поняття та характерні ознаки, аналізуються засади та критерії наукової та нормативної класифікації поняття безпека, а також визначаються відмінності змісту понять «національна (внутрішня) безпека», «конституційна безпека», «державна безпека», міжнародна (світова) безпека та особливості конституційно-правового статусу цих видів безпеки. Проведений аналіз засвідчує відсутність єдиного підходу до розуміння ключового поняття, що

досліджується в роботі. При цьому доктрина пропонує декілька протилежних поглядів, які не є взаємоузгодженими та містять діаметрально різні позиції, що призводить до поглиблення стану теоретичної невизначеності даного напрямку.

Позитивно те, що Світлик О.М. визначає, що роль судів системи судової влади України по утвердженню та забезпеченню (захисту) конституційно закріпленого об'єму правосуб'єктності публічних інститутів, статус яких визначений в основному законі держави (конституції) як об'єкта конституційної безпеки держави полягає в наступному: 1) правосуддя в Україні здійснюють виключно суди, юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення. У передбачених законом випадках суди розглядають також інші справи (стаття 124 Конституції України); 2) рішення органів місцевого самоврядування з мотивів їх невідповідності Конституції чи законам України зупиняються у встановленому законом порядку з одночасним зверненням до суду (стаття 144 Конституції України); 3) захист прав місцевого самоврядування (стаття 145 Конституції України). Констатовано, що даний перелік не є вичерпним.

Сучасність дослідженню та значний прикладний характер відображено в тому, що Світлик О.М. запропоновано авторське визначення судового забезпечення конституційної безпеки держави в рамках Ради Європи як складового елемента системи забезпечення конституційної безпеки України, під яким розуміється діяльність спеціально заснованої Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року судової установи (ЄСПЛ), спрямована на охорону і захист прав людини, визначених Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та протоколах до неї та діяльність суб'єктів національної системи права спрямована на виконання рішень, прийнятих в результаті діяльності спеціально заснованої Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року судової установи (ЄСПЛ).

Зауваження і дискусійні положення.

Водночас, як і будь-яке інше дисертаційне дослідження, робота містить окремі дискусійні положення, які можуть стати підґрунтям для виникнення деяких питань або побажань:

1. Спірним виглядає використання автором такого методу як аналогія при проведенні дослідження, оскільки автором чітко не зазначено при аналізі яких даних та при отриманні яких висновків даний метод був застосований. Позиція дисертанта щодо необхідності застосування методу аналогії потребує дещо більш детального пояснення і уточнення.

2. В підрозділі 1.1 Конституційна безпека держави як вид національної безпеки держави: конституційно-правова категорія (понятійно-категорійний апарат)» говорячи про конституційну безпеку як перший вид національної, до другого виду автор відносить державну безпеку. Однак необхідним, вважаємо, надання дисертантом під час захисту розгорнутого пояснення даного положення, з огляду на те, що згідно статті 1 чинного Закону України «Про національну безпеку України» саме про національну та державну безпеку говорить як про захищеність демократичного конституційного ладу.

3. Досить дискусійним, на наш погляд, є твердження дисертанта щодо того, що оскільки в статті 55 Конституції України закріплено право людини і

громадянина на судовий захист прав у Європейському суді з прав людини, то дану європейську судову установу автоматично слід віднести як суб'єкта судового забезпечення конституційної безпеки держави в рамках Ради Європи впливає до системи забезпечення конституційної безпеки України. Враховуючи гостроту питання захисту прав людини і громадянина та збільшення скарг на нашу державу до ЄСПЛ, доцільним було б заслухати думку дисертанта з цього приводу під час захисту.

4. Слід зауважити, що незважаючи на позитивні висновки, в наведеній роботі існують моменти, які викликають побажання щодо їх удосконалення. Зокрема, автором у підрозділі 3.2. *«Виконання рішень ЄСПЛ в Україні, як елементу системи забезпечення конституційної безпеки України: праксеологічні аспекти»* приділено увагу дослідженню праксеологічним аспектам виконання рішень ЄСПЛ, який, на думку автора, відіграє денотативну роль як суб'єкт в системі забезпечення конституційної безпеки України. При цьому дуже розгорнуто висвітлено питання національного конституційно-правового механізму виконання рішень ЄСПЛ та як висновок, констатовано невизначеність місця і ролі рішень ЄСПЛ в Основному Законі нашої держави, для чого запропоновано внесення відповідних змін до Конституції України. Проте, на наш погляд, для повноти дослідження було б цікавим більш детально пояснити вибір автора щодо концентрації на практичних аспектах виконання рішень ЄСПЛ в Україні та з'ясуванні впливу виконання рішень даної європейської судової установи на забезпечення конституційної безпеки України.

Разом з тим, висловлені зауваження і побажання носять подекуди суб'єктивний і дискусійний характер, суттєво не впливають на зміст, якість і загальне позитивне враження та позитивну оцінку виконаного Світлик О.М. дисертаційного дослідження.

Отож, наведені зауваження не перешкоджають позитивному ставленню до дисертації, а здійснений здобувачкою творчий пошук заслуговує на повагу і безумовну підтримку.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Рецензована дисертація містить раніше не захищені наукові положення та отримані особисто автором нові науково обґрунтовані результати у сфері правової науки, які у сукупності розв'язують важливу науково-прикладне завдання.

Дисертація має відповідну наукову цінність і позитивне значення для подальшого розвитку конституційного права і законодавства. Результати дослідження можуть бути використані у законотворчій діяльності, а також у науково-дослідній роботі та навчальному процесі.

Констатуємо, що опонована дисертація **«Роль та місце органів судової влади в системі забезпечення конституційної безпеки України»**, що представлена на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю – 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право за своїм науковим рівнем, одержаними результатами, теоретичним обґрунтуванням висновків і пропозицій повною мірою відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор – **Світлик Оксана Михайлівна** – заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата

юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – конституційне право; муніципальне право.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

Щербанюк Оксана Володимирівна,

доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедрою процесуального права
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича